

Okul Öncesi ve Sınıf Eğitiminde Çocuklar İçin Felsefe (P4C) Uygulamalarına Genel Bir Bakış

Tuğçe Canpolat¹, Saniye Nur Ergan²

¹ Ordu Üniversitesi, Ordu, Türkiye, tugcecanpolat@odu.edu.tr, ORCID: 0009-0009-0769-2904

² [Sorumlu yazar] Ordu Üniversitesi, Ordu, Türkiye, saniyenuergan@odu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4782-7710

ÖZET

Okul öncesi eğitimle eğitim-öğretim hayatlarına başlayan çocuklar, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerinde sosyal bilimler, fen bilimleri, dil eğitimi gibi pek çok konuda kademeli olarak eğitim süreçlerini tamamlarlar. Ancak felsefe eğitimi ortaöğretim ve üniversite eğitimi süreçlerinde bireylerin eğitim-öğretim hayatına dahil olur. Felsefe, insan hayatını ilgilendiren birçok alanla etkileşim halinde olan derin bir kavramdır. Dil, yönetim, eğitim gibi alanlara yerleşmiş ve sürekli olarak bu alanlarla etkileşim içindedir. İnsan, düşünen bir varlık olarak diğer canlılardan ayrılır ve bu düşünme yetisi, günümüz dünyasında uyum sağlamak ve ilerlemek için önemlidir. Bu nedenle, düşünme becerilerinin çocukluk döneminden itibaren geliştirilmesi gereklidir. P4C çocukların yalnızca bağımsız düşünme ve sorgulama becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda çocukların yaratıcılıklarını da geliştirip destekler. 1970'li yıllarda Matthew Lipman, Ann Sharp ve meslektaşları çocukların eleştirel, demokratik, yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla Çocuklar İçin Felsefe (P4C) çalışmaları gerçekleştirmişlerdir. Ortaya çıkardıkları bu yaklaşım sayesinde, çocuklar sadece öğretmenin bilgi paylaştığı ve öğrencinin pasif alıcı olduğu didaktik öğrenme yönteminden çıkarak, düşünebilen ve fikirler üretebilen bireyler haline gelmeye başlamıştır. Bu çalışmada Çocuklar İçin Felsefenin (P4C) ortaya çıkış amaçlarından ve süreçlerinden bahsedilerek eğitim-öğretimin temellerinin atıldığı okul öncesi ve ilköğretim dönemlerindeki uygulanma örneklerine yer verilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER

P4C (Çocuklar İçin Felsefe), Yaratıcı Düşünme, Eleştirel Düşünme

Giriş

Toplumların tohumları olarak görülen çocuklar, gelecekteki yetişkinliğin aynasıdır. Doğdukları andan itibaren hayata hazırlanan bu küçük bireyler hem informal hem de formal eğitim süreçlerine tabi tutulmaktadır. Çevrelerindeki canlı, cansız tüm unsurlar, onlara yaşamı öğretirken, okullardaki formal eğitim-öğretim süreci hem akademik başarılarını hem de gelecekte seçecekleri üniversite ve meslek hayatlarını şekillendirir. Süregelen eğitim hayatlarının temelleri, erken çocukluk ve ilköğretim dönemlerinde atılmaktadır.

Çocuklar, gelişim ve büyüme süreçleri boyunca yaşamlarını şekillendirirler (Prasetya, 2020). Bu süreçte çocuklar, araştırmacılar, öğretmenler ve ebeveynler tarafından yıllarca incelenmişlerdir. Bireylerin kişilikleri, davranışları, eylemleri ve tepkileri, büyüme süreçlerindeki gelişim alanlarına göre araştırılmıştır. Jean Piaget gibi öncü araştırmacılar, çocukların gelişim alanlarını yaş gruplarına ve kalıtsal ilkelerine göre sınıflandırmıştır. Piaget, çocukların dünyada pasif alıcılar olmadığını, tam tersine aktif bir şekilde öğrendiklerini savunmuş ve belirli yaş gruplarına göre somut düşünme yetilerine sahip olduklarını, on bir yaşından itibaren ise soyut düşünme ve bilimsel yöntemlerle problem çözme becerilerine sahip olabileceklerini belirtmiştir. Diğer bir araştırmacı olan Vygotsky ise, sosyal çevrenin bilişsel gelişim üzerinde önemli bir rol oynadığını vurgulamıştır. Ona göre, çocuklar yetişkinler veya akranları ile iş birliği içinde olduklarında gelişimlerini daha da ileriye taşır (Senemoğlu, 2007). Matthews (1980) Piaget'nin

bilişsel gelişim kuramının ötesine geçmiş ve Vygotsky'nin perspektifinden, özellikle sosyal etkileşimler ve diyalog yoluyla düşüncenin gelişmesini hızlandırmanın veya kolaylaştırmanın önemini vurgulamıştır. Bu nedenle, söz konusu uygulamaların ilkökul ve okul öncesi dönemde okuyuculara sunulması büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde çocuklar, bilişsel ve sosyal gelişimlerinin en hızlı olduğu süreçlerden geçmektedir. Piaget ve Vygotsky'nin çalışmalarında vurgulanan aktif öğrenme, somut ve soyut düşünme yetileri ile sosyal etkileşimlerin bilişsel gelişim üzerindeki olumlu etkileri, bu yaş gruplarındaki çocukların gelişimsel ihtiyaçlarını karşılamada kritik bir rol oynar. Bu uygulamalar, çocukların erken yaşlarda düşünme ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine, aynı zamanda sosyal etkileşim yoluyla öğrenmeyi pekiştirmelerine yardımcı olarak ilerleyen yıllardaki akademik ve kişisel başarılarına sağlam bir temel oluşturur. Bu çalışmada, Çocuklar için Felsefe (P4C) yaklaşımının okul öncesi ve ilköğretim dönemlerindeki uygulama örnekleri incelenmiş ve birkaç örnek geliştirilmiştir. Ancak, çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. İlk olarak, bu çalışma, sadece bahsi geçen yaş gruplarına yönelik etkinliklerle sınırlıdır. İkinci olarak, sistematik bir alanyazın analizinden ziyade, uygulamaya dair birkaç örnek sunmayı amaçlaması yönüyle sınırlıdır. Bu örneklerin bir sınıf ortamında denenmemiş olması araştırmayı sınırlandırmaktadır.

1972 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Montclair Üniversitesi'nde, Matthew Lipman, Ann Sharp ve meslektaşları tarafından ilk çocuk odaklı felsefe programı başlatılmıştır (Prasetya, 2020). Bu program, çocukların akademik başarıları ve mesleki tercihlerine yönelik eğitim almalarının ötesinde, eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini de geliştirmeyi amaçlamıştır. Felsefe çalışmalarının, müfredatın zorunlu bir parçası olarak yer alması gerektiğini savunmuşlardır çünkü bu çalışmalar çocukların sorgulayıcı düşünme yetilerini geliştirmektedir (Prasetya, 2020). Jirásek ve Jágerová (2024), felsefenin gündelik yaşam problemleri üzerinde tartışıldığı ve fikirler arası etkileşimin sağlandığı bir alan olması gerektiğini savunmuşlardır. Böylece felsefeyi akademik ve teorik bir kavram olmaktan çıkararak, iletişim ve tartışma becerilerini geliştirme amacı gütmüşlerdir. Bu yaklaşım, ezbere dayalı öğretim anlayışına karşı çıkmış ve çocukların tartışma yapma, mantık yürütme, bağımsız düşünme ve kendi yargılarını oluşturma becerilerini geliştirmelerini teşvik etmiştir (Matthews, 1980). Sokratik düşünme yöntemi, çocukların soru sormayı, tartışmayı, cevap aramayı, başkalarını dinlemeyi ve onlara yanıt vermeyi öğrendikleri bir yaklaşım olarak uygulanmıştır (Mareš vd., 2021). Bu şekilde, demokratik bir toplum içinde bağımsız düşünebilen, kendi kararlarını verebilen ve sorgulayan bireyler yetiştirilmektedir.

Dewey'nin pragmatizmine dayanan ve özel bir pedagojik yöntem olan P4C (Çocuklar için Felsefe), ülkemizde "Çocuklar için Felsefe" adı altında erken çocukluk ve ilköğretim düzeylerinde öğretmenlerin inisiyatifleriyle uygulanmaktadır (Kohan, 2018). P4C, çocukların düşünme, iletişim ve sosyal becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynamakta; öğretmen-öğrenci ve akran etkileşimlerini derinleştirerek ortak çalışmaya dönüştürmektedir. Program, çocukların düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik etkinlikler içermekte olup, P4C yaklaşımı bu sürecin merkezinde yer almaktadır. P4C, yaratıcı, eleştirel, iş birlikçi ve özenli düşünme gibi temel becerileri hedefler ve öğrencilere sorular yoluyla felsefi düşünme sürecini yönlendirir.

Felsefi düşüncenin okul öncesi ve ilkökul düzeyinde çocukların gelişimine sunduğu katkılar ve yetişkinler için sahip olduğu değere dair birçok araştırma bulunmaktadır (Akan, 2022; Ulucan, 2023). Örneğin, Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki okul öncesi kurumlarında çalışan öğretmenler ve akademisyenlerin katılımıyla yapılan bir araştırmada (Erkol, 2023), okul öncesi dönemde çocuklar için felsefe (P4C) uygulamalarının etkileri değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçları, P4C etkinliklerinin çocukların üst düzey düşünme, dil, empati, kendini ifade etme, iletişim ve problem çözme ve 21. yüzyıl becerilerini geliştirdiğini ortaya koymuştur. Bu uygulamaların çocuğun bütünsel gelişimine katkı sağladığı vurgulanmış ve öğretmenlerin üst düzey düşünme becerilerinin ve esnek düşünme kapasitelerinin gelişimine de katkıda bulunduğu belirlenmiştir. Benzer şekilde, Sarıkaya-Tezcan (2023) tarafından yapılan bir araştırmada da, P4C etkinliklerine katılan ikinci sınıf öğrencilerinin sosyal beceriler açısından gelişim gösterdiği belirtilmiştir. Bu öğrencilerin ilişki kurma ve sürdürme, atılganlık, sorun çözme, planlama ve grupla iletişim gibi alanlarda ilerleme kaydettikleri ifade edilmiştir. Ayrıca, bu öğrencilerin

olumsuz davranışlarını azaltma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Özetle güncel araştırmalar P4C temelli uygulamaların çocukların sosyal becerilerini güçlendirdiğini, olumlu sosyal problem çözme stratejileri geliştirdiğini ve ilkökuldaki felsefe temelli eğitimlerin çocukların sosyal gelişimine olumlu katkı sağladığını göstermektedir.

Öğretim süresince eleştirel düşünme başta olmak üzere 21. yüzyıl becerilerinin kazandırılması hedeflenmektedir. Ancak öğretim süreçlerinde halihazırda uygulanan eleştirel düşünmeyi geliştirme çabalarının yeterli olmadığı yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Bu bağlamda birçok düşünür tarafından desteklenen P4C (Çocuklar için Felsefe) yaklaşımı eleştirel düşünme becerilerinin küçük yaşlardan itibaren geliştirilmesi için destekleyici bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Amerikalı felsefeci Matthew Lipman'ın 1970'lerde geliştirdiği P4C programının, ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimlerini geliştirmedeki etkisini ve öğrencilerin deneyimlerini inceleyen bir araştırmada (Ulucan, 2023), P4C uygulamalarının dördüncü sınıf öğrencilerinin merak, soru sorma, fikirlerini ifade etme, gerekçeli düşünme, akıl yürütme, anlam çıkarma, sonuç çıkarma, sorgulama, eleştirel düşünme ve iş birlikçi düşünme becerilerini geliştirdiği görülmüştür. Ayrıca araştırmada çocukların P4C etkinliklerine ilgi gösterdikleri ve bu etkinliklerde eğlendikleri gözlemlenmiştir. Ek olarak çalışmada öğretmenlerin P4C oturumlarını planlama ve yönetme konusunda bazı eksikliklerinin olduğu ifade edilmiştir. Öğretmenleri, mesleki gelişim programlarının etkili kaynaklar sunan, grup tartışmasına uygun, yeterli fiziksel koşullara sahip bir eğitim ortamında düzenli oturumlar şeklinde olması yönünde önerilerde bulunmuştur.

P4C, çeşitli yaş gruplarındaki öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla da kullanılan etkili bir yöntemdir. Yapılan araştırmalar, P4C etkinliklerinin özellikle tasarım ve ifade becerileri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Örneğin bir araştırmada (Akan, 2022) Hayat Bilgisi dersinde P4C etkinliklerinin uygulanmasıyla öğrencilerin teknik düşünme ve teknolojik projeler üretme gibi becerilerinin geliştiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak, çocuklar için felsefe programlarının, öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirmede etkili bir yöntem olduğu ve farklı disiplinlerle iş birliği yaparak çocukların sağlıklı bir gelişimine katkı sağladığı görülmektedir. Bu bağlamda, eğitimde P4C programının daha yaygın bir şekilde kullanılması ve öğretmenlerin bu programı etkin bir şekilde uygulayabilmeleri için P4C'nin kazanımlarla entegre edilmesi ve öğretmenlere yöntemin kullanımı hakkında eğitimler verilmesi gerekmektedir. P4C'nin ilkökul öğretim programına dahil edilmesinin, özellikle çocukların düşünme, iletişim ve sosyal becerilerinin geliştirilmesinde, öğretmenin rolünün kolaylaştırıcıya dönüştürülmesinde ve öğretmen-öğrenci ilişkilerinin bir ortaklığa dönüştürülmesi üzerine etkilerini inceleyen araştırmalar (Jirásek & Jágerová, 2024), P4C'nin ilkökul müfredatına entegre edilmesi gerektiğini (Kulkul, 2022) vurgulamaktadır.

Çocuklar için Felsefede Rehberin Rolü

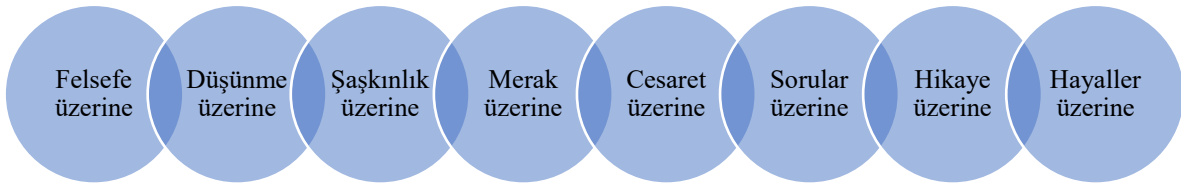
Çocuklar için Felsefe uygulamalarında rehber çocuklara çeşitli uyarılar sunar. Bu uyarılar çocukların meraklarını artırıcı, ilgi çekici yönde olmalıdır. Ardından çocuklara yöneltilen problem durumlar ya da sorular karşısında düşünme ve sonrasında da konuşma zamanı vermelidir. Çocukların fikirleri kaydedilmeli ve verilen cevaplar doğru ya da yanlış şeklinde değerlendirilmemelidir. Çalışma tamamlandıktan sonra genellikle rehber olan öğretmen çocukların yanıtlarını değerlendirir. Bu değerlendirme cevapların doğruluğu ya da yanlışlığı değil, Sokratik ve felsefi düşünme becerilerinin düzeyleri hakkında olacaktır (Akkocaoğlu Çayır, 2021; Mareš vd., 2021). Rehber, bu süreçte çocukları düşünmeye ve tartışmaya teşvik eden önemli bir rol oynar.

Rehber, hikayeler, masallar, şiirler, resimler, müzik ve drama gibi çeşitli araçlar kullanılarak çocukların merakını uyandırmayı hedefler. Bu sayede çocuklar, çevrelerindeki dünyaya daha dikkatli bakmaya ve sorular sormaya başlarlar. Rehber çocukların ilgi alanlarını dikkate alan ve onların ilgisini çekecek şekilde tasarlanmış sorular ve etkinlikler sunar (Lewis & Sutcliffe, 2016). Bu sayede çocuklar, felsefi tartışmalara daha aktif bir şekilde katılırlar. Rehber, çocuklara açık uçlu sorular sorarak ve onları farklı bakış açılarını düşünmeye teşvik ederek yönlendirir (Gregory, Haynes, & Murriss, 2017). Bunun yanı sıra tartışmanın düzenini korur, tüm

çocukların katılımını ve tartışmanın konudan sapmamasını sağlar. Etkinlik sürecinde ve etkinliğin sonunda ise çocuklara düşünceleri ve fikirleri hakkında geri bildirim verir. Bu geri bildirim, çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur. P4C'de değerlendirme ve geri bildirim amacını, çocukların cevaplarının doğruluğunu veya yanlışlığını belirlemek değil, Sokratik ve felsefi düşünme becerilerinin düzeylerini değerlendirmektir (Akkocaoğlu Çayır, 2021). Rehber, çocukların soruları sorma, argümanlarını geliştirme ve farklı bakış açılarını dikkate alma becerilerini değerlendirir.

Okul Öncesi Eğitimde Uygulama Örnekleri

Okul öncesi eğitimde P4C uygulamaları, yaklaşımın temel uygulaması olan "Sokratik Düşünme Yöntemi" kullanılarak soru-cevap, beyin fırtınası, drama, çeşitli oyunlar ya da okunan bir hikâyeye, masal sonucunda çocuklara konu ile ilgili soruşturma çalışmaları yapılır. Bir çocuğa felsefe çalışması yapılırken yönlendirilebilecek konular aşağıda sunulmuştur (Akkocaoğlu Çayır, 2021):

Şekil 1. P4C etkinliklerinde kullanılacak konular

Bir masal üzerinden çalışma örneği (Yılmaz & Bilican, 2021):

1. Çocuklara La Fontaine Masallarından "Ağustos Böceği ve Karınca" masalı okunmadan önce hazırlık aşaması olarak bir ısınma oyunu oynanır.
2. Çocuklar gruba ayrılır ve öncesinde çocuklara meslek isimlerinin ve meslek grubuna ait görsellerin bulunduğu kartlar dağıtılır.
3. Her grup meslekleri ellerindeki kartları kullanarak önem sırasına göre sıraya koyar. Örneğin; 'Ressam, Doktor, Ses Sanatçısı, Öğretmen' gibi.
4. Ardından bu gruplara içinde "Eğlenmek İçin Yaparım" ve "İşim Olduğu İçin Yaparım" sütunlarının bulunduğu tablo gösterilir.
5. Bu tablodaki başlıkların altına eğlence için ve iş için yapacakları şeyler sorulur. Tabloda başlıkların altı doldurulur. (Bu noktalarda öğretmen sadece rehberdir ve çocuklara yönlendirmelerde bulunabilir)
6. Çocuklarla ısınma çalışması yapılırken verdikleri cevaplar karşısında "Neden?", "Niye?" gibi tercih etmelerinin nedenleri sorgulanmalıdır.
7. Ardından kitap çocuklara okunur.
8. Kitap hakkında çocuklara sorular sorulur: "Ağustos böceğinin de saz çalıyor olması bir iş mi? Neden?", "Ne için çalışırız?", "Karınca neden şarkı söyleyip saz çalmıyordu?" gibi kitap hakkında çocuklara sorular sorulabilir. Bu sorular çoğaltılabilir.

Akkocaoğlu Çayır'ın (2021) kitabında yer alan oyunlardan biri olan "İstediğin Kadar Al" oyunu gibi oyunlar oynanabilir:

- Çocuklar çember düzeninde otururken çemberdeki grupta bulunan her bir kişiye peçete ya da şeker ne kadar ihtiyaçları varsa almaları istenir. Herkes aldığı parça kadar kendileri hakkında bilgi verir.

"Sokratik Düşünme Yöntemi" kullanılarak çocuklara bir soru üzerinden beyin fırtınası çalışması (Çotuksöken & Tepe, 2015):

1. Çocuklara sorular yönlendirilirken bu soruların ana temaları; bilgi, değerler, gerçeklik ve sorgulayıcı düşünme temelli sorular olabilir.
2. Çocuklara felsefi düşüncelerini sağlayacak “Kardan adam üşümez mi?”, “Güneş sıcaktan terler mi?”, “Bulutlar ve gökyüzü ne renk olmalı? Neden?”, “Birinin arkadaşın olduğunu nasıl anlarsın?”, “Bilgisayarlar düşünebilir mi?”, “Saate baktığımızda gördüğümüz zaman mı?”, “Dinlemek nasıl görünür?” gibi sorular yönlendirilip neden sorularıyla cevaplar ve çocukların düşünme yolları daha da derinleştirilebilir.

Sınıf Eğitiminde Uygulama Örnekleri

Tablo 1. Örnek-1/ Zaman

Disiplin/ Konu	İlgili Sorular	Görevler
Matematik/ Ölçme	<p>Zaman yolculuğu mümkün müdür? Zamanı geri alabilir miyiz? Hayatınızda size en uzun ve en kısa gelen zaman dilimleri hangileriydi? Zamanla ilgili en sevdiğiniz deyim veya atasözü nedir? Bir filozof olan Immanuel Kant, zamanı doğrudan deneyimlemediğimizi, ancak bir saat gibi başka şeyler aracılığıyla (dolaylı olarak) zamanı deneyimlediğimizi savunuyordu. Bu düşünceye katılıyor musunuz? Zamanı ölçebilir miyiz? Zaman veya zamanını ölçmeyle ilgili hiçbir kelimenin olmadığı bir topluluk var mıdır? Kum saati nasıl icat edilmiş olabilir? Kumun bir taraftan diğerine tamamen akması için gereken süreyi nasıl uzatabilir veya kısaltabilirsiniz? Mısır uygarlığı güneş saati kullanıyordu. Güneş saatleri nasıl çalışır?</p>	<p>Zaman hakkında bir hikâye veya şiir yazınız. Zamanı ölçmede kullanabileceğimiz kelimeleri sıralayınız. Zamanı ölçmek için başımızdan geçen önemli olayları kullansaydık, hangi olayların bu zaman çizelgesinde yer alması gerektiğini sıra arkadaşınızla tartışınız. Toplumumuzda zamanın ölçüsü olmadığını düşünelim. Avantaj ve dezavantajlarını listeleyiniz. Bir taraf seçin ve fikirlerinizi arkadaşlarınıza sunun. Kum saatinde kumun iki taraf arasında akmasının ne kadar sürdüğünü gözlemleyiniz. Bir güneş saati tasarlayınız. Arkadaşlarınızla veya ailenizle bir zaman kapsülü gömünüz. Kapsüle gelecek nesiller için bir mesaj ve bazı nesnelere koyunuz. Sevdiğiniz bir etkinliği seçin. Bu etkinlik için bir süre belirleyin ve belirlediğiniz süre içinde bunu kaç kez tekrar edebileceğinizi tahmin etmeye çalışın. (Örn; etkinlik çizim yapmak ise 40 dakikada kaç figür çizebilirsiniz?)</p>

Diyalog Örneği 1 - Zamanı Ölçme

Öğretmen: Merhaba çocuklar, sizce zamanı ölçmeye neden ihtiyaç duyuyoruz?

Ali: Bence zamanı ölçüyoruz çünkü kaçta okula gitmemiz gerektiğini, ne zaman yemek yiyeceğimizi bilmemiz lazım.

Öğretmen: Çok güzel bir düşünce Ali. Zamanı ölçmek gerçekten de günlük hayatımızda düzenli olmamıza yardımcı oluyor. Peki, Elif, senin düşüncen nedir?

Elif: Bence zamanı ölçmek, ne kadar süre oyun oynadığımızı veya ödev yaptığımızı bilmek için önemli.

Öğretmen: Harika bir bakış açısı Elif. Şimdi sizlere bir soru sormak istiyorum. Zamanı gerçekten ölçebilir miyiz, yoksa sadece zaman hakkında bir tahminde mi bulunuyoruz? Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Mehmet: Bence zamanı ölçüyoruz çünkü saatlerimiz var. Saatlerdeki dakikalar ve saniyeler gerçek ve onları sayabiliyoruz.

Öğretmen: Peki saatlerin kendisi nasıl yapıldı, kim karar verdi bir günün 24 saat olduğuna? Bu konuda bir fikriniz var mı?

Ayşe: Sanırım eskiden insanlar güneşe bakarak zamanı ölçerdi. Bir gün 24 saat olarak nasıl karar verdiklerini bilmiyorum ama bunu insanlar buldu.

Öğretmen: Evet, insanlar tarih boyunca farklı yöntemlerle zamanı ölçmüşler. Şimdi bir düşünce deneyi yapalım. Farz edelim ki bir gün 24 saat değil de 30 saat olsaydı, hayatımızda neler değişirdi? Nasıl hissederdik?

Diyalog Örneği 2 - Kum Saati

Öğretmen: Size bir soru sormak istiyorum. Kum saatinde kumun bir taraftan diğerine tamamen akması için gereken süreyi nasıl uzatabilir veya kısaltabilirsiniz?

Ayşe: Öğretmenim kum saatinin deliğini daha geniş yaparsak kum daha hızlı akar ve süre kısalır.

Öğretmen: Çok iyi bir fikir Ayşe. Başka fikirler?

Mehmet: Belki de kumun miktarını azaltırsak süre kısalır çünkü daha az kum akar.

Öğretmen: Evet Mehmet, bu da mantıklı. Kum miktarını azaltarak süreyi kısaltabiliriz. Peki, süreyi nasıl uzatabiliriz?

Zeynep: Kumun deliğini daha dar yaparsak, kum daha yavaş akar ve süre uzar, değil mi öğretmenim?

Öğretmen: Kesinlikle doğru Zeynep. Delik daralınca kumun akışı yavaşlar ve süre uzar. Başka bir yol düşünebilen var mı?

Ali: Öğretmenim, belki de kumun cinsini değiştirerek süreyi etkileyebiliriz. Örneğin, daha ince taneli kum kullanırsak ne olur?

Öğretmen: Evet Ali, kumun tanelerinin boyutu akış hızını etkileyebilir. Peki, daha ince taneli kum kullanırsak sizce süre nasıl değişir?

Elif: Sanırım daha ince taneli kum daha yavaş akar çünkü taneler birbirine daha fazla sürtünür.

Öğretmen: Harika bir gözlem Elif. Evet, kumun taneleri daha küçük olursa, daha fazla sürtünme olabilir ve bu da akış hızını yavaşlatabilir. Peki, bu konudan hangi sonuçları çıkarabiliriz? ... Şunu öğrenmiş olduk ki, kum saatinin süresini birçok farklı şekilde değiştirebiliriz; deliğin genişliği, kum miktarı, kumun tanelerinin boyutu ve belki de kumun türü gibi. Bu bize her şeyin birbiriyle nasıl bağlantılı olduğunu ve küçük değişikliklerin bile büyük sonuçlar doğurabileceğini gösteriyor. Felsefe yaparken de bu tür bağlantıları görmek ve farklı açılardan düşünmek önemlidir.

Sonuç

Çocukluk döneminde başlayan P4C etkinlikleri bireylerin eleştirel düşünme, sorgulama, yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerinin gelişimini desteklemektedir. Bu beceriler, günümüzün karmaşık ve değişken dünyasında kritik öneme sahiptir. P4C, bu becerilerin

geliştirilmesinde önemli rol oynayan bir yöntemdir. P4C sayesinde çocuklar edindiği bilgileri sorgulayarak ve farklı bakış açılarını göz önünde bulundurarak kendi fikirlerini oluşturmayı öğrenirler. Bu sayede daha aktif, sorumluluk sahibi ve sorgulayan bireyler haline gelirler. Bu makalede paylaşılan güncel araştırma bulguları, P4C uygulamalarının çocukların bilişsel ve sosyal gelişimine önemli katkılar sağladığını göstermektedir. Bu çalışmalar, P4C etkinliklerinin erken dönemlerde başlamasının ve öğretim programlarına entegre edilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu noktada çalışmada sunulan okul öncesi ve ilkokul düzeylerindeki etkinlik ve uygulama önerilerinin sınıf içi P4C pratiklerine katkı sağlaması umulmaktadır.

Kaynaklar

- Akan, R. (2022). *Hayat bilgisi öğretiminde çocuklar için felsefe (P4C) yaratıcı düşünme becerisi etkinliklerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerisine etkisi*. (Doktora tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı.
- Çotuksöken B., & Tepe, H. (2015). *Çocuklar için felsefe*. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Erkol, E. D. (2023). *Okulöncesinde çocuklar için felsefe (P4C) uygulamalarının öğretmen ve akademisyen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Eğitim Programları ve Öğretim Bilim Dalı.
- Gregory, M., Haynes, J., & Murriss, K. (Eds.). (2017). *The Routledge international handbook of philosophy for children*. New York: Routledge.
- Lewis, L., & Sutcliffe, R. (2016). Philosophy for children and children for philosophy. In P. Smeyers (Ed.), *The Routledge international handbook of philosophy for children* (pp. 232-239). Routledge.
- Jirásek, I., & Jágerová, K. (2024). Czech primary school teachers' experience with the Philosophy for Children (P4C) approach. *Cambridge Journal of Education*, 54(1), 37-52. <https://doi.org/10.1080/0305764X.2023.2255540>
- Johansson, V. (2018). Philosophy for children and children for philosophy: Possibilities and problems. In P. Smeyers (Ed.), *International Handbook of Philosophy of Education* (ss. 1149-1161). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-72761-5_79
- Kohan, W. O. (2018). Paulo Freire and philosophy for children: A critical dialogue. *Studies in Philosophy and Education*, 37(6), 615-629. <https://doi.org/10.1007/s11217-018-9613-8>
- Kulkul, Y. (2022). *İlkokul üçüncü sınıf müfredatının çocuklar için felsefe (P4C) metoduna göre incelenmesi*. (Yüksek Lisans tezi). İbn Haldun Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Eğitim Kurumları İşletmeciliği Ana Bilim Dalı.
- Lewis, L., & Sutcliffe, R. (2016). Teaching philosophy and philosophical teaching. In *The Routledge international handbook of philosophy for children* (pp. 232-239). Routledge.
- Mareš, L., Peltan, V., & Havlová, E. (2021). *Filosofická praxe v České republice [Philosophical practice in the Czech Republic]*.
- Matthews, G. B. (1980). *Philosophy and the young child*. Harvard University Press.
- Prasetya, D. (2020). *Philosophy education for children*. Jurnal Filsafat Indonesia.
- Sarıkaya Tezcan, A. (2023). *Çocuklar için felsefe (P4C) temelli kitaplarla yürütülen uygulamaların ilkokul ikinci sınıf öğrencilerinin sosyal becerilerine ve sosyal problem çözme becerilerine etkisinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Temel Eğitim Ana Bilim Dalı, Sınıf Eğitimi Bilim Dalı.
- Şavşet, S. (2022). Sorgulama tabanlı eklektik okul öncesi eğitim etkinliklerinin etkisinin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Sciences*, 124(124), 317-338.

- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Anı Yayıncılık.
- Ulucan, S. (2023). *Çocuklar için felsefe etkinliklerinin öğrenenlerin deneyimlerine ve eleştirel düşünme eğilimlerine etkisi: Bir eylem araştırması*. (Yüksek Lisans tezi). Ege Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı.
- Yılmaz, N., & Bilican, Y.M. (2021). *Çocuk edebiyatı ve felsefe 'Öğretmen ve veliler için P4C uygulama örnekleri'*. Ayrıntı Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT**Philosophy for Children (P4C) Practices in Early Childhood and Classroom Education**

Children, often regarded as the seeds of societies, serve as mirrors reflecting future adulthood. From the moment of birth, these young individuals are prepared for life through both informal and formal educational processes. Their surroundings, comprising animate and inanimate elements, teach them about life, while formal schooling shapes not only their academic achievements but also influences their choices for future university and career paths. The foundations of their ongoing educational journey are laid in early childhood and continue through primary education.

Children shape their lives through developmental and growth processes (Prasetya, 2020), extensively studied for years by researchers, educators, and parents alike. Pioneering researchers like Jean Piaget classified children's developmental domains based on age groups and hereditary principles. Piaget asserted that children are not passive recipients in the world but actively learn, acquiring concrete thinking abilities based on age groups and, from around eleven years old, abstract thinking and problem-solving skills using scientific methods. Another researcher, Vygotsky, emphasized the significant role of the social environment in cognitive development, proposing that children advance further in collaboration with adults or peers (Senemoğlu, 2007). Matthews (1980) expanded beyond Piaget's cognitive development theory, highlighting from Vygotsky's perspective the importance of accelerating or facilitating thought development through social interactions and dialogue.

In 1972, Montclair State University in the United States launched the first child-centered philosophy program, initiated by Matthew Lipman, Ann Sharp, and colleagues (Prasetya, 2020). This program aimed not only to educate children towards academic achievements and career preferences but also to cultivate critical and creative thinking skills. They argued for the inclusion of philosophy studies as a mandatory part of the curriculum to enhance children's questioning abilities (Prasetya, 2020). Jirásek and Jágerová (2024) advocated for philosophy as a space where everyday life problems are discussed and ideas interact, shifting it from an academic and theoretical concept to fostering communication and debate skills. This approach opposed rote learning, encouraging children to engage in debate, logical reasoning, independent thinking, and forming their own judgments (Matthews, 1980). The Socratic method of thinking was applied as an approach where children learn to question, discuss, respond to others, and listen (Mareš et al., 2021), fostering individuals capable of independent thinking, decision-making, and inquiry within a democratic society.

Based on Dewey's pragmatist approach and a specific pedagogical method, Philosophy for Children (P4C) is implemented in early childhood and primary education levels in Turkey under the name "Philosophy for Children" (Kohan, 2018). P4C plays a significant role in developing children's thinking, communication, and social skills, transforming teacher-student and peer interactions into collaborative efforts. The program includes activities aimed at enhancing children's thinking skills, with the P4C approach at its core. P4C targets fundamental skills such as creative thinking, critical thinking, collaborative thinking, and caring thinking, guiding students through the philosophical thinking process starting with stimulating questions.

Research extensively discusses the contributions of philosophical thought to the development of children in preschool and primary school levels and its value for adults. For instance, a study conducted with teachers and academics working in preschool institutions in various regions of Turkey (Erkol, 2023) evaluated the effects of Philosophy for Children (P4C) practices on children during preschool years. The results indicated that P4C activities enhance children's cognitive, affective, higher-order thinking skills, language skills, empathy, self-expression, 21st-century skills, communication, and problem-solving skills. These practices were found to contribute to holistic child development and to enhance teachers' higher-order thinking skills

and flexible thinking capacities. Similarly, research by Sarıkaya-Tezcan (2023) indicated that second-grade students participating in P4C activities showed improvements in social skills, including relationship building and maintenance, assertiveness, problem-solving, planning, and group communication, as well as a tendency to reduce negative behaviors. In summary, current research demonstrates that P4C-based practices strengthen children's social skills, develop positive social problem-solving strategies, and positively contribute to children's social development in primary education settings.

Educational research emphasizes the importance of nurturing individuals who can adapt to rapid changes in science and technology today. Thus, the necessity arises to instill 21st-century skills such as critical thinking. However, there are criticisms that current efforts to develop critical thinking through teaching processes are insufficient. In this context, the P4C (Philosophy for Children) approach, supported by many thinkers, emerges as a supportive tool for developing critical thinking skills from early ages. A study examining the impact of the P4C program developed by American philosopher Matthew Lipman in the 1970s on fourth-grade students' tendencies towards critical thinking and their experiences (Ulucan, 2023) found that P4C practices enhanced students' curiosity, questioning, expressing ideas, reasoned thinking, inference, interpretation, deduction, inquiry, critical thinking, and collaborative thinking skills. Additionally, children were observed to show interest in P4C activities and to find enjoyment in them. Furthermore, the study noted some deficiencies among teachers in planning and managing P4C sessions, recommending that professional development programs provide effective resources, conducive to group discussions, and adequate physical conditions in a structured session format.

P4C is an effective method used to enhance creative thinking skills among students of various age groups. Research indicates that P4C activities positively impact design and expression skills. For example, a study (Akan, 2022) found that implementing P4C activities in Social Studies classes increased students' skills in technical thinking and producing technological projects. Consequently, philosophy programs for children are effective methods for developing students' thinking skills and contribute to healthy child development through collaboration across different disciplines. Therefore, integrating the gains of P4C into the curriculum and providing teachers with training on its use are essential for its wider implementation in education. Research examining P4C's integration into elementary school curricula highlights its potential to facilitate teachers' roles in becoming facilitators, transform teacher-student relationships into partnerships (Jirásek & Jágerová, 2024), and underscore the need to integrate P4C into elementary school curricula (Kulkul, 2022).

In child and philosophy practices, the guide presents various stimuli to children that increase their curiosity in an interesting direction. Subsequently, time is given for thinking and then speaking about problem situations or questions posed to children. Children's ideas should be recorded, and responses should not be evaluated as right or wrong. After the work is completed, it is usually the teacher who guides children's responses. This evaluation will be about the levels of Socratic and philosophical thinking skills (Akkocaoğlu Çayır, 2021; Mareš et al., 2021). In this process, the guide plays a significant role in guiding children to think and encouraging them to discuss.

The guide aims to arouse children's curiosity using various tools such as stories, fairy tales, poems, pictures, music, and dramas. In this way, children begin to look more carefully at the world around them and start asking questions. The guide presents questions and activities designed to capture children's interests, taking into account their areas of interest (Lewis & Sutcliffe, 2016). Consequently, children actively participate in philosophical discussions. The guide encourages children to think by asking open-ended questions and prompting them to consider different perspectives (Gregory, Haynes, & Murriss, 2017). Additionally, the guide maintains the structure of the discussion, ensures participation from all children, and keeps the discussion focused on the topic. Throughout the activity and at its conclusion, feedback is given to children about their thoughts and ideas. This feedback helps children develop critical thinking skills. The purpose of assessment and feedback in P4C is not to determine the

correctness or incorrectness of children's responses but to evaluate the levels of Socratic and philosophical thinking skills (Akkocaoğlu ayır, 2021). The guide evaluates children's abilities to ask questions, develop arguments, and consider different perspectives.

This study explores the objectives and processes behind the emergence of the P4C approach, as well as its implementation methods and examples in early childhood and primary education, where the foundations of education are established.